

z kapitalistických armád

NATO NA POČÁTKU SEDMDESÁTÝCH LET

V současném rozděleném světě, jehož vývoj určuje zostřující se všestranný zápas mezi socialismem a kapitalismem, nemůžeme již z tohoto boje vyjmát žádnou světovou oblast ani sféru lidské činnosti. Rovněž formy a používané prostředky třídního zápasu se vzájemně prolínají a kombinují. Proto při stanovení vzájemného poměru sil a z něho vyplývajícího postupu v zahraniční a vojenské politice se jeví nutné daleko více než v minulosti brát v úvahu obrovský rozsah činitelů, ovlivňujících vývoj v daném období a geografické oblasti i v celosvětovém rámci. Nemůžeme také izolovaně zkoumat pouze vojenské prostředky, ale i všechny ostatní, jejich závažnost a vzájemný vztah. Význam koaliční politiky se nezměnil a s prohlubující se integrací nabývá nových dimenzí.

Cílem tohoto článku je blíže osvětlit úlohu a místo Severoatlantického paktu v záměrech světového imperialismu proti socialismu. Přitom hlavní pozornost soustředím na současný vývoj vztahů uvnitř paktu, na nejzávažnější otázky, které aliance v politické a vojenské oblasti řeší a jakou úlohu sehraje v nejbližších letech při očekávaných jednáních o nejzávažnějších otázkách evropské bezpečnosti.

Úloha a místo Severoatlantického paktu

Severoatlantický pakt je nejsilnějším, nejvíce stmelěným a ve srovnání s dalšími imperialistickými pakty nejlépe fungujícím vojensko-politickým uskupením imperialistických sil ve světě. Zahrnuje nejvyspělejší kapitalistické země Severní Ameriky a západní Evropy i méně vyspělé, ale z vojensko-strategického hlediska velmi důležité evropské okrajové státy. Jeho působnost se formálně týká Severní Ameriky, Atlantického oceánu severně obratníku Raka a zejména Evropy. Ve skutečnosti, zejména prostřednictvím svých členů (především USA), ovlivňuje dění v celosvětovém měřítku.

Severoatlantický pakt má vybudovanou strukturu politických a vojenských řídicích orgánů s poměrně dobře fungujícím stálým aparátem. Jako jediné imperialistické vojensko-politické uskupení má již v míru zorganizovaný integrovaný systém

velení a vyčleněné ozbrojené síly, jejichž bojová a operační příprava probíhá podle jednotných plánů.

Od roku 1955 (přijetí NSR) se počet členských zemí paktu nezměnil. Krizi, způsobenou vynětím francouzských ozbrojených sil z integrované vojenské struktury paktu a nuceným přemístěním řídicích orgánů z Francie do Belgie, se podařilo překonat. Hlavním pojítkem uvnitř paktu zůstává antikomunismus.

To neznamená, že jde o mechanismus fungující bez větších obtíží. Naopak, v paktu se koncentrují všechny rozpory kapitalistického světa se všemi krizovými jevy, jejichž působení může vedení paktu zmírňovat, ale nemůže je odstranit. K nejzávažnějším z nich patří rozpory vyplývající z nerovnoměrného vývoje kapitalismu (mezi USA a západní Evropou i uvnitř západní Evropy), různorodost specifických národních zájmů, rozdíly v politickém zřízení (od parlamentních buržoazních demokracií až po vyložené fašistické diktatury) a další.

Vnitřní i vnější funkce Severoatlantického paktu se od založení v r. 1949 v podstatě nezměnily. Nadále má pakt sloužit ke zmaření případného pokusu v kterékoli

členské zemi o nastolení socialistického zřízení, k udržení kontroly Spojených států nad vnitřním vývojem v západoevropských členských zemích i nad jejich zahraničně politickou a vojenskou orientací. Rozhodující vnější funkcí paktu zůstává splnění konečného cíle světového imperialismu, tj. likvidace socialismu a nastolení kapitalistického zřízení v celosvětovém měřítku.

Jeho dosažení však není v důsledku změn v poměru sil mezi socialismem a kapitalismem, zejména v oblasti strategických prostředků, možné bez neúměrného rizika vlastního zničení. V důsledku toho bylo vedení Severoatlantického paktu nuceno přehodnotit svou vyloženě vojenskou orientaci, rozložit pokusy o dosažení konečného cíle na delší perspektivu s postupnými dílčími úkoly a pro jejich splnění volit podle situace jiné prostředky (ekonomické, ideologické, diplomatické a jiné). Rozvíjení vojenského potenciálu a schopnost vést kdykoli všechny druhy válek, od omezené konvenční až po všeobecnou jadernou, však zůstává podle představ řídicích orgánů Severoatlantického paktu základním předpokladem dosahování cílů jinými prostředky.

Hlavní současné problémy Severoatlantického paktu

V posledních letech a zejména v druhé polovině minulého roku vyvstala v paktu velmi naléhavě otázka úpravy vztahů mezi USA a západní Evropou, tj. problémy vyvolané změnami v poměru ekonomické síly ve prospěch západní Evropy. Řešení této zásadní otázky není krátkodobou záležitostí a Severoatlantický pakt se jí bude zabývat s různým stupněm naléhavosti trvale.

Z amerického hlediska jde o postupné prosazení ekonomických a vojenských opatření, která by omezila negativní vliv závislosti v Evropě a jinde ve světě na americkou ekonomiku a platební bilanci. Podle amerických představ musí evropské členské země nést přiměřený podíl na břemenech vyplývajících ze zabezpečování funkce paktu, především na vojenském úseku. Přitom nemá být narušeno hegemonní postavení USA v paktu a plně zachován vliv na další vývoj zahraniční a vojenské politiky evropských spojení. Výsledky zasedání řídicích politických a vojenských orgánů Severoatlantického paktu od r. 1970, nedávná opatření v měnové oblasti a výsledky Nixonových rozhovorů s vedoucími představiteli západoevropských zemí dokazují, že i přes obrovské obtíže se americké záměry v podstatě daří. Jde však teprve o první kroky a

v nejbližší době, zejména po zapojení dalších evropských zemí do EHS, se projeví velmi markantně konkurenční boj mezi západní Evropou a USA nejen ve vzájemných obchodních vztazích, ale především na třetích trzích. To bude mít důsledky i v zahraničně politické oblasti, tj. ve zvýšených požadavcích západní Evropy vystupovat jako samostatný subjekt světové politiky. Prozatím mohou Spojené státy stále ještě těžít z nejednotnosti, zejména ze značné závislosti některých západoevropských zemí na USA.

Nixonovy rozhovory se západoevropskými státníky ukázaly, že vztahy NSR a Velké Británie s USA jsou nadále dobré a zejména tyto země jsou prozatím ochotny, i když z různých důvodů, plně respektovat americké zájmy v Evropě. Naproti tomu mezi Francií a USA, i přes pokračující trend k těsnější součinnosti, zůstávají rozdílné názory na řadu otázek, především na integraci v NATO, včetně vážných výhrad k americké politice v různých částech světa. Shoda však existuje v názorech na základní funkci Severoatlantického paktu a na nezbytnost další přítomnosti amerických ozbrojených sil v Evropě. Mezi ostatními evropskými členskými zeměmi paktu a USA nedochází k závažnějším rozporům

a jejich vztahy k USA jsou, především u méně vyvinutých zemí (Řecko, Turecko, Portugalsko), určovány jejich trvalou závislostí na USA.

Ve vzájemných vztazích mezi západoevropskými zeměmi Severoatlantického paktu došlo ke značnému zlepšení mezi Velkou Británií a Francií. V pozdější době se nevylučuje ani spolupráce na úseku jaderných zbraní. Značné potíže však působí nadále slaďování zahraniční politiky uvnitř EHS, které je v současné době teprve v zárodečném stadiu. Dosažení výraznějších výsledků na tomto úseku je dlouhodobou záležitostí a bude určováno nadále stupněm ekonomické a v pozdější době politické integrace. Zatím ještě nemůžeme

západní Evropu zdaleka považovat za jednolitý blok. Národní zájmy jednotlivých zemí budou ještě po dlouhou dobu velmi silným faktorem, určujícím postoje příslušných vlád.

Značné obtíže působí řídícím orgánům paktu situace v jižní Evropě a ve Středomoří. V současné době jsou v tomto prostoru nejzávažnější problémy poměrně labilní vnitropolitická situace v Itálii, odpor severoevropských členských zemí k vojenské diktatuře v Řecku, řecko-turecký spor o Kypr, protiamerické tendence v Turecku a otázka Malty. Dosavadní úsilí o konsolidaci poměrů v tomto prostoru naráží na značné obtíže a nejsou zatím předpoklady k dosažení výraznějších výsledků.

Vojenská politika Severoatlantického paktu

Ve srovnání s ostatními úseky činnosti existují v Severoatlantickém paktu při posuzování společné vojenské politiky poněkud menší obtíže než v ostatních otázkách. Tento stav vyplývá z toho, že na vojenském úseku, v současné době prakticky jediném, NATO dosáhl značného stupně integrace v rámci celé aliance (s výjimkou Francie). Nejzávažnějším faktorem však zůstávají přípravy k likvidaci socialistického zřízení, ať už v něm sehrávají ozbrojené síly přímou, či nepřímou úlohu. Značný vliv má i poměrně účinná propaganda, vyvolávající atmosféru ohrožení Západu ze strany zemí Varšavské smlouvy, především ve spojitosti s růstem potenciálu Sovětského svazu a s rozšiřujícím se vlivem socialistické soustavy na vývoj událostí ve světě, zejména v zemích třetího světa.

Důležitým argumentem pro pokračování ve vojenském úsilí paktu v poslední době je americká teze, že jakákoli jednání se socialistickými zeměmi o nejzávažnějších otázkách světové a evropské bezpečnosti musí být vedena „z pozice síly“.

Z toho také vychází i základní dokument o vojenské politice NATO (AD-70), schválený na prosincovém zasedání Rady Severoatlantického paktu v prosinci 1970 i plán výstavby ozbrojených sil členských zemí NATO na léta 1972–76.

Tento dokument potvrzuje platnost koncepce „pružné reakce“, jejíž uplatňování předpokládá pokračovat ve výstavbě jaderné i konvenční složky ozbrojených sil a jejich připravenost vést všechny druhy válek na evropském válečném poli. Pro Spojené státy z toho vyplývá dále zabezpečovat především jadernou složku; evropské členské země se orientují na konvenční síly. Mimořádný důraz klade NATO na zabezpečení takového stavu bojové přípra-

venosti ozbrojených sil, který by umožňoval co nejrychlejší přechod k vedení války. Zvyšují se proto požadavky na udržování vysokých počátečních stavů provodných svazků pozemních vojsk, na zprůchodnění systému rychlého mobilizačního doplnění, na zvýšení pohyblivosti a palebné síly. U letectva pak na doplnění novou bojovou technikou a na ochranu letounů na letištích. U vojenského námořnictva se mají dále zvyšovat počty lodí a zejména zdokonalovat prostředky protiponorkové obrany. Všeobecně se zvyšují požadavky na průzkum, zdokonalení systému velení a spojení.

Tato opatření se týkají celého evropského válečného pole. Přitom se v současné době zvláště zdůrazňuje nutnost posílit vojenské námořnictvo NATO v Baltickém a Severním moři. Ve Středomoří se navrhuje vybudovat stálou integrovanou námořní flotilu, která by měla spolu s americkou 6. námořní flotilou neutralizovat sovětskou středomořskou flotilu.

V souladu se zásadami strategie „pružné reakce“ a v ní koncepcie „přední obrany“ pokračuje Skupina pro jaderné plánování NATO v rozpracovávání zásad použití jaderných zbraní v různých druzích konfliktu mezi NATO a Varšavskou smlouvou v Evropě. V podstatě jde o řešení přechodu od konvenční k omezené jaderné válce za použití taktických a operačně taktických jaderných zbraní. Činnost Skupiny pro jaderné plánování má politické i vojenské aspekty. Z politického hlediska byla tímto způsobem alespoň dočasně vyřešena spolupráce nejaderných zemí NATO na zpracovávání politických směrnic pro plánování a použití jaderných zbraní, včetně konzultačního systému před jejich použitím. Na vlastnictví jaderných zbraní a na právu konečného rozhodnutí o jejich

použití se však nic nezměnilo a zřejmě ani nezmění. Toto právo zůstává v rukou amerického prezidenta. Výjimku tvoří francouzské jaderné zbraně. Francouzská vláda se práce Skupiny pro jaderné plánování nezúčastní a její prezident si zachovává právo rozhodovat o jejich použití samostatně. Tato zásada, která je v souladu s celkovým pojetím francouzské vojenské politiky, nemá být ani v budoucnosti změněna vzhledem k tomu, že Francie nemá v úmyslu znovu začlenit své ozbrojené síly do integrované vojenské struktury paktu.

Zvláštního významu i ve vojenské politice paktu nabývá řešení americko-západoevropských vztahů. Spojeným státům se podařilo alespoň zčásti prosadit požadavky Nixonovy doktríny u evropských spojenců, tj. požadavky postupného přebírání zvýšeného podílu na vojenských výdajích NATO. Iniciativu převzaly západoněmecká a britská vláda, které se na zvýšení evropských vojenských výdajů podílejí asi 60 procenty. Pracovní skupina deseti evropských členských zemí paktu na úrovni ministrů obrany (bez Francie, Islandu a Portugalska) se tak stává postupně neofi-

ciálním orgánem, který řeší evropské společné vojenské problémy. Jeho činnost se zatím soustředila na zabezpečení rozdělení závazku evropských členských zemí ve výši jedné miliardy dolarů na pětileté období (1971—75), zahrnující z poloviny výstavbu společných projektů na úseku budování válečnické a z poloviny zlepšení výstavby národních konvenčních sil. Další závazek převzala tato skupina v prosinci m. r. zvýšením vojenských rozpočtů na r. 1972 v průměru asi o 6 %. Západoněmecká vláda kromě toho podstatně zvýšila svůj podíl na vyrovnání devizových nákladů, spojených s udržováním amerických sil v NSR v období od 1. 7. 1971 do 30. 6. 1973 a bude dokonce hradit část nákladů na americké síly v NSR v hotovosti.

Tímto způsobem americká vláda alespoň dočasně omezila tlak Kongresu na snížení početních stavů svých ozbrojených sil v Evropě a získává čas pro předkládání dalších požadavků spojencům v NATO i pro případná jednání mezi NATO a Varšavskou smlouvou o snížení ozbrojených sil obou vojensko-politických uskupení ve střední Evropě.

Severoatlantický pakt a evropská bezpečnost

Z dlouhodobého zaměření vojenského úsilí Severoatlantického paktu vyplývá, že hlavní členské země NATO nemají v současné době zájem na opatřeních, která by postupně omezovala vojenské úsilí a vedla k nastolení příznivější atmosféry v Evropě. Chtějí naopak využít svého vojenského potenciálu nejen k jednání z „pozice síly“, ale i k vytváření podmínek pro rozsáhlejší působení nevojenských prostředků. Proto opakované návrhy na jednání o snížení ozbrojených sil ve střední Evropě byly především propagandistickým tahem, který měl snížit význam a působení návrhu členských zemí Varšavské smlouvy na urychlené svolání konference o evropské bezpečnosti.

Po prosincovém zasedání Rady Severoatlantického paktu a zejména po Nixonových rozhovorech s představiteli hlavních členských zemí NATO v západní Evropě je již zřejmé, že po definitivním podepsání čtyřmocenských dohod o Západním Berlíně bude pro Západ velmi obtížné dále odmištat zahájení příprav k evropské bezpečnostní konferenci. Proto také vláda Spojených států mění svoje stanovisko a v zásadě s uspořádáním konference souhlasí. Spolu s Velkou Británií, NSR a některými dalšími členy paktu však volí taktiku jejího oddalování a pokud již ani toto nebude s ohledem na veřejné mínění možné, bude se snažit prosazovat na program

konference takové otázky, jejichž přijetí by nevedlo ke skutečnému uvolnění vztahů v Evropě, ale k vytváření podmínek pro legální ideologickou diverzi a k oslabování jednoty socialistického společenství.

Podobně i v případném jednání o snížení ozbrojených sil obou vojensko-politických bloků v Evropě půjde Severoatlantickému paktu především o oslabení vojenské síly Varšavské smlouvy a o uvolnění svazků menších evropských socialistických zemí se Sovětským svazem.

Závěrem můžeme říci, že vstupujeme do období, kdy se v Evropě, díky stupňované mírové ofenzivě Sovětského svazu, koordinované s ostatními socialistickými zeměmi, i přes odpor USA a dalších zemí NATO, postupně vytvářejí podmínky pro jednání o nejzávažnějších otázkách evropské bezpečnosti.

Záměry hlavních členských zemí NATO však nenechávají nikoho na pochybách, že zásady mírového soužití rozdílných společenských soustav budou ochotny přijmout jen tehdy, nebudou-li mít jiného východiska, tj. bude-li se poměr sil dále vyvíjet v jejich neprospěch. Avšak i v takovém případě budou pokračovat pokusy pro ně nepříznivý vývoj zpomalovat, zastavit a případně i zvrátit.